

УДК 811.161.2 (07)

Лідія Мамчур
(Умань, Україна)
e-mail: mamchur_l@ukr.net

ГРАМАТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ – ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

У статті розглянуто поняття мовної компетентності як важливого складника комунікативної компетентності учня, схарактеризовано морфологічний і синтаксичний компоненти мовної компетентності, висвітлено основні шляхи їх формування на уроках української мови в основній школі.

Ключові слова: мовна компетентність, граматика, морфологія і синтаксис – складові компоненти мовної компетентності, урок української мови, комунікативно спрямовані вправи.

Мамчур Л. Грамматический компонент – важная составляющая формирования языковой компетентности учеников.

В статье рассматривается понятие языковой компетентности – важной составляющей коммуникативной компетентности ученика, охарактеризован морфологический и синтаксический компоненты языковой компетентности, освещены основные пути их формирования на уроках украинского языка в основной школе.

Ключевые слова: языковая компетентность, морфология и синтаксис – компоненты языковой компетентности, урок украинского языка, коммуникативно нацеленные упражнения.

Mamchur L. Grammatical component – an important component in the formation of pupil's linguistic competence.

The article deals with the concept of linguistic competency as an essential component of pupil's communicative competence. It has been established that the language component of communicative competence involves gradual assimilation by pupils of secondary school knowledge of the Ukrainian language at all levels. Especially, it concerns both grammar as morphology (parts of speech, grammatical form, grammatical meaning, and its communicative role) and syntax (phrase, sentence, syntactic whole, their features and communication features). It will develop pupils' skills appropriate to use in forming a stylistically differential texts.

Keywords: language competence, grammar, morphology and syntax, components of language proficiency, Ukrainian language class, aimed communicative exercises.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань навчання української мови в сучасній загальноосвітній школі визначається формування в учнів комунікативної компетентності, важливим складником якої є мовна компетентність, що передбачає знання мови як системи одиниць висловлювання, типів текстів і правил текстотворення.

У сучасній лінгводидактиці мовна компетентність визначається як обізнаність із мовою, знання лінгвістичних одиниць, їх виражальних можливостей; володіння вміннями і навичками, що передбачає опанування основами науки про українську мову як знакову систему і суспільне явище, засвоєння комплексу одиниць і категорій мови: фонем, морфем, слова, словосполучення, речення, тексту.

Формуючи мовну компетентність учнів, учитель української мови повинен передбачати посилення практичної спрямованості змісту кожного уроку, зміну акцентів у навчально-виховному процесі, спрямованих на інтелектуальний і комунікативно-компетентнісний розвиток учнів, за рахунок зменшення репродуктивної діяльності; моделювання навчальних ситуацій, що спонукають до різних видів мовленнєвої діяльності; збільшення питомої ваги завдань, що стосуються пояснення подій, явищ, учинків людей тощо та способів і засобів їх вербального відтворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження вчених-лінгводидактів останніх десятиліть дозволяють зазначити, що такий напрям у шкільній мовній освіті, безперечно, правомірний. Окремі аспекти пізнавально-практичної методики навчання української мови є на часі й неодноразово висвітлювалися та позитивно оцінювалися в роботах учених О. Біляєва, М. Вашуленка, Є. Голобородько, О. Горошкіної, Т. Донченко, С. Єрмоленко, С. Карамана, Л. Мамчур, Л. Мацько, В. Мельничайка, Г. Михайловської, М. Пентилюк, В. Русанівського, В. Сухомлинського, К. Серажим, О. Хорошковської, Г. Шелехової, де, зокрема, йшлося про засвоєння мовних знань на уроці української мови і формування умінь та навичок використання їх на практиці, у мовленнєвому спілкуванні.

Розширення сфери функціонування української мови вимагає від її носіїв досконалого володіння всіма мовними засобами, що неможливе без засвоєння теоретичних основ лінгвістичних одиниць різних структурних рівнів і особливостей їх реалізації у процесі комунікативної взаємодії.

Мета статті – схарактеризувати вагомість мовної компетентності, зокрема граматичного (морфологічного і синтаксичного) компонента як важливого складника у формуванні комунікативної компетентності учнів, окреслити шляхи їх формування на уроках української мови в основній школі.

Виклад основного матеріалу. Мова завжди функціонує на визначеному соціальному і культурному тлі, який має на неї значний вплив, а процес комунікації в сучасному інформаційному просторі, професійному та життєвому спілкуванні здійснюється за допомогою вербальних засобів, тому мовцям необхідно володіти мовним кодом для взаєморозуміння, оперувати семантичними значеннями й граматичними формами лінгвістичних одиниць. Саме це треба брати до уваги і

враховувати вчителям-словникам у процесі навчання української мови. Переконавання академіка І. Срезневського, що «народ виражає себе у своїй мові» [6], актуальні й нині, у ХХІ столітті, оскільки визначають стратегію вивчення мови крізь призму національної культури. Усвідомлення того, що мова – це і культурний код нації, а не лише засіб спілкування і пізнання, мотивує необхідність здійснювати формування кожного мовного компонента комунікативної компетентності. Основні завдання шкільної освіти, визначені чинними стандартами і програмою, вирішуються у процесі вивчення всього курсу української мови, зокрема під час вивчення фонетики і лексики, граматики і стилістики.

Зміст навчального матеріалу у процесі формування мовної компетентності включає такі стрижневі розділи:

✓ фонетика (звук, фонема, склад, наголос, інтонація, евфонія, орфоепічні та акцентологічні норми усної форми спілкування, комунікативні ознаки фонем);

✓ лексика (слово, лексичне значення, відтінки лексичних значень, синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, фразеологізми, правильне розуміння семантики слова чи фразеологізму, комунікативна роль лексем);

✓ морфологія (частини мови, граматичні форми і значення, правильна словозміна повнозначних частин мови, їх комунікативна роль);

✓ синтаксис (словосполучення, речення, синтаксичне ціле, правильна побудова синтаксичних одиниць, їх ознаки та комунікативні особливості).

Теоретичні знання з усіх розділів української мови, що вивчають в основній школі, є базовими, важливо необхідними для поетапного формування мовної компетентності. Навчання мови в основній школі має здійснюватися у площині неперервного формування мовної компетентності, оскільки є основою для формування комунікативної компетентності взагалі, бо не лише визначає засвоєння лінгвістичних теоретичних знань, але й формує навчально-мовні вміння й навички.

Зазначимо, що мовна (лінгвістична) компетентність передбачає послуговування способами дії, що забезпечують розпізнавання і розуміння мовних понять та явищ, доречне використання їх у процесі вербальної комунікації. Важливим у її формуванні є вироблення навичок самоаналізу, самооцінки, цілеспрямоване вироблення лінгвістичної рефлексії як процесу усвідомлення учнями власної діяльності, її сутності. У новому змісті навчальних стандартів з мови акцентовано на мовній компетенції, що має забезпечувати уявлення учнів про устрій мови як суспільного явища, її розвиток і функціонування в суспільстві, значення і роль, які сприяють вихованню в учнів любові й поваги до рідного слова, гордості за себе як етнічного носія української мови. Забезпечити розвиток національно-мовної особистості, зазначав О. Біляєв, можна через

лінгвістичний (що дасть змогу дослідити процеси створення мовцями текстів різних стилів і жанрів, багатство їх мовних ресурсів, тобто знання мови та його демонстрація через сформовані мовні вміння й навички) і національно-культурний (урахування національно-культурної семантики мовних одиниць і розвиток в учнів зацікавлення, любові й пошани до мови допоможе сформувати бажання до самовдосконалення, небайдуже ставлення до культурних надбань українського народу) аспекти [1]. На уроках української мови значну увагу потрібно приділяти роботі з текстом як одиницею комунікації, цілісною знаковою формою організації мовлення і висловлення думки, повідомлення, а також як із продуктом мовлення, зорієнтованим на виконання конкретного навчального завдання.

Л. Мацько вважає, що «мова у своєму семантичному обсязі органічного матеріалу – морфеміці, лексичній семантиці, фраземах, стилістемах, конструкціях і структурах, висловлюваннях, надфразних єдностях і зразках текстів – акумулює розум і естетику нації, вона відкриває людині доступ до надбань культури, інтегрує попередні знання, здатна прогнозувати наступні. Не просто сума знань про мову, а сама мова в її гармонійному звучанні, лексичному й фразеологічному багатстві, стрункості й вишуканості граматичних форм і конструкцій, стилістичному різноманітті має «владарювати» в школі» [4, с. 31–33].

Кожен компонент мовної компетентності відіграє важливу роль у формуванні комунікативної здатності учнів і спрямований на засвоєння певного класу лексичних одиниць. Так, фонетичний рівень охоплює знання про звуки мовлення, фонемі, склад, наголос (складовий, логічний), інтонацію. Ці знання необхідні для правильної вимови лексичних одиниць та розпізнавання і розрізнення їх на слух. Використання фонетичного компонента мовної компетентності створює сприятливі умови для формування комунікативної компетентності учнів.

Основними завданнями навчання граматики під час засвоєння мови є формування вмінь і навичок практичного користування мовою в процесі спілкування (комунікації), а граматичні навички є найважливішим компонентом мовленнєвих умінь: аудіювання, говоріння, читання і письма.

Граматичний (морфологічний) рівень ґрунтується на знаннях про лексико-граматичні класи слів, граматичні форми, значення і категорії слів, необхідні для досягнення граматичної правильності у побудові словосполучення, речення, тексту. При формуванні комунікативної компетентності учнів морфологічний і синтаксичний елементи мовної компетентності формуються поступово і систематично, від простого до складнішого: початкові відомості про граматичні класи слів, синтаксичні одиниці подаються учням у 3–4 класах, а базові – у 5–7 та 8–9 класах. За

допомогою вчителя учні мають усвідомити, що кожна частина мови, морфологічна категорія й форма слова в чомусь мають подібність та відмінність, виконують певні комунікативні функції в усному і писемному мовленні. На цьому етапі навчання важливо розвивати й удосконалювати вміння учнів розпізнавати й правильно оцінювати стилістично нейтральні та стилістично забарвлені повнозначні частини мови відповідно до умов і сфери використання, аналізувати їх роль у висловлюваннях. Важливим є систематичне формування в учнів із класу в клас правильного використання морфологічних засобів, виражених самостійними частинами мови у процесі спілкування. Необхідно навчити учнів використовувати у мовленні іменники-синоніми, антоніми, відмінкові форми іменників кличного відмінка, синоніміку деяких відмінкових закінчень, адже точність і ясність висловлювання залежить від правильного вживання, вибору іменника залежно від комунікативної ситуації спілкування. Конкретизуюче оцінне значення в мовній комунікації для розкриття задуму висловлювання, емоційності мовлення надають прикметники-епітети. Правильне вживання кількісних і порядкових числівників на позначення дат, часу, кількості осіб, предметів тощо надають точності, повноти пояснення фактів, явищ, подій, переконливості, смислової довершеності змісту висловлювання. Займенники як особливий клас слів допомагають при висловленні думки уникнути тавтології, забезпечити ввічливо-пошанне звертання до особи.

Засвоєння дієслівних словосполучень з керованим залежним словом, уміле вживання одних способів дієслів чи форм певного часу замість інших, складання висловлювань з дієсловами у другій особі однини та третій особі множини дозволяє досягти у спілкуванні максимальної точності для позначення дії. Правильне наголошування і використання прислівників дасть змогу уточнювати, підсилювати виразність висловлювання.

Службові частини мови, що мають більш абстрактне значення порівняно із самостійними частинами мови, виконують особливо важливу роль у побудові власного тексту. Знання про стилістично-виражальні функції прийменників, сполучників, часток, вигуків допоможе з'ясувати їх роль у текстах різних стилів, виробити в учнів уміння і навички вільно оперувати службовими частинами мови у створенні власних висловлювань.

Систематичне використання у процесі формування мовної компетентності внутрішньо-предметних зв'язків з іншими лінгвістичними розділами шкільного курсу мови дає змогу постійно систематизувати й удосконалювати знання і вміння учнів. З метою закріплення одержаних знань варто використовувати такі завдання і вправи:

1. Назвати в тексті іменники і з'ясувати їх смислове навантаження. Пояснити головну думку, висловлену автором. Чи поділяєте Ви її? Чому? Визначити ситуацію спілкування, в якій може бути використаний такий текст.

Таємниця мови

Надзвичайна мова наша є таємницею. В ній всі тони й відтінки, всі переходи звуків від твердих до найніжніших ... Дивуєшся дорогоцінності нашої мови: в ній що не звук, то подарунок, все крупно, зернисто, як самі перли. І справді, інше слово часом дорогоцінніше самої речі.

Пригадаймо такі слова, як «оксамит», «перли», «намисто», «рушник», «хустка», «знамено» ... Кожне слово має свій сенс, свою красу. У мене особисто народжується велике почуття радості при згадці таких слів, як «світанок», «сонячний промінь», «весняний струмок», «голуба далечінь», «блакитна високість» ... А скільки таких слів існує, і за кожним – глибинна суть і краса!

Той, хто не знає рідної материнської мови або цурається її, сам засуджує себе на злиденність душі, стає безбатченком (В. Сухомлинський).

2. Дібрати до іменників прикметники-означення, ввести їх у невеликий текст. Комунікативна ситуація. Ти поїхав на відпочинок до літнього табору в Болгарію. Підготуватися до виступу на святі «Дружба народів». Як прикметники допомогли Вам конкретизувати висловлену думку?

Україна, дитина, мати, народ, мова, краса, гордість.

3. Прочитати. На які думки наштовхує Вас висловлена думка? Пояснити лексичне значення виділених слів. До якої частини мови належать ці слова? Чи вдало вони передають висловлене автором?

У величезному мовному запасі вибрати потрібне слово – то велике вміння. Якщо ви користуєтеся словом неточним, то це, власне, те саме, коли б замість відточеного олівця на уроці малювання ви користувалися б цвяхом (В. Сухомлинський).

4. Скласти твір-мініатюру на тему «Мої три бажання». Комунікативну ситуацію визначте самостійно. Максимально використовуйте числівники, з'ясуйте їх граматичне значення і синтаксичну роль. Чи конкретизують числівники висловлену Вами думку?

5. Уявіть, що Ваша школа – це довідкове бюро, а Ви – його працівник, який зобов'язаний відповісти на значну кількість запитань. Проведіть діалоги, вживаючи дієслова-синоніми *прибути, дістатися, доїхати, потрапити*. Комунікативна ситуація: Група туристів прибула в Київ літаком. По Україні туристи подорожують різними видами транспорту. Їх цікавить, яким видом транспорту можна дістатися до Умані, Львова, зі Львова до Києва. Ви пояснюєте їм це.

6. Прочитати текст. Пояснити, чому автор дібрав такий заголовок? Виписати займенники та обґрунтувати їх використання для передачі думки у висловлюванні.

Дзеркало культури

Мабуть, немає людини, котрій було б байдуже, чи слухають її у товаристві. А досягти цього вміють не всі.

Манера говорити – дзеркало нашої культури. Хіба приємні, наприклад крикуни? Від них швидко втомлюєшся і перестаєш сприймати їхню мову. Втомлюєшся і від тих, хто, як горох, сипле слова. Неприємно, коли дехто за будь-яку ціну прагне захопити лідерство у розмові, не слухає співрозмовника і чекає хоч найменшої паузи, щоб уставити своє. Маєш щось сказати, будь певен, тебе почують, навіть якщо говоритимеш пошепки (З календаря).

7. Прочитати, назвати прислівники. З якою метою їх ужив автор? Пояснити зміст висловлювання.

Говорити багато й добре – дар гострого розуму.

Говорити мало й добре – властивість мудрого.

Говорити багато й погано – ознака дурня.

Говорити мало й погано – ознака безумного (Ф. Ларошфуко).

8. Назвати в тексті повнозначні і службові частини мови. Яка їх роль для вираження думки? Які слова передають основний смисловий зміст, а які виконують лише допоміжну функцію?

Чарівні слова

Ми часто говоримо один одному: бажая тобі всього доброго, бажая тобі добра і щастя. Це не тільки вияв ввічливості. Ми виражаємо ще й свою людську сутність. У словах здрасуйте, доброго здоров'я наше ставлення до найбільшої цінності – людини. Не сказати людині здрасуйте – значить виявити своє моральне невігластво. Слово здрасуйте має чудодійну властивість. Воно пробуджує почуття взаємного довір'я, зближує людей, відкриває їм душі.

Звертаючись один до одного з проханням, ми говоримо: будь ласка. У цьому простому і чудовому вислові, що здатний чудодійно впливати, захована наша повага до гідності людини (В. Сухомлинський).

Функціонування мовної системи неможливе без синтаксичного групування та об'єднання її одиницею, тому синтаксичний рівень слугує базовим для кодування інформації за допомогою вербальних одиниць. Знання синтаксичних одиниць (словосполучення, речення, їх ознак та класифікаційних особливостей) забезпечують в учнів уміння усвідомлено структурувати мовні одиниці, правильно будувати речення різних типів, об'єднувати їх у синтаксичну цілісність і відповідно сприймати змістову інформацію від співрозмовника, що має теж синтаксичне оформлення. У процесі формування комунікативної компетентності синтаксичний рівень

мовної компетентності є важливим елементом для всіх видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, говоріння, письма. Сформувати в учнів синтаксичні вміння і навички допоможе виконання таких вправ:

1. Прочитати текст. Визначити тему й основну думку. З'ясувати, чому автор використав саме ці цитати Кобзаря? Виписати словосполучення, визначити залежні слова, пояснити доречність їх використання.

І будуть люди на землі

Нащадок гордих і волелюбних козаків Тарас Шевченко будив своєю творчістю пам'ять народу, кликав відновити минулу славу.

І оживе добра слава,

Слава України,

І світ ясний, не вечірній

Тихо засіяє...

Обніміться ж, брати мої,

Молю вас, благаю.

2. Уважно прочитати текст, визначити види простих речень, пояснити їх. Чому в автора виникла потреба їх використати? Яка Ваша думка? Коли необхідно вживати називні речення?

Хліб – символ життя

Хліб ... Яке містке, вагоме слово! Для нас воно не тільки визначення паляниці. Зерна у колосі чи в засіку, а й синонім найнеобхіднішого людині. Хлібом-сіллю ми вітаємо друзів, без короваю немає в нас свята і весілля.

Хліб ... Одвічна мрія людини. Одвічна її турбота. Символ не просто добробуту – символ мирного життя. І є глибокий зміст у тому, що «життя» й «жито» – однокореневі слова. Хліб у народі називають святим (З журн.).

3. Дібрати до тексту інший заголовок. Назвати традиційні народні свята. Чи сподобався Вам зміст висловлювання? Визначити, яку синтаксичну функцію виконують у тексті іменники? Чи мають вони при собі пояснюючі слова? З якою метою у висловлюванні використано однорідні члени речення? Яка їх роль у спілкуванні?

Маковій (14 серпня)

За давньою народною традицією по селах і містах наших із самого ранку святять у церквах воду, квіти, мак. Колись було цього дня несуть люди на посвяту чорнобривці, васильки, достиглі голівки маку. А поверталися із церкви і клали аж до весни усю ту запашну красу за образами. Весною мак розсівали по городу, а сухі квітки на Благовіщення дівчата вплітали в коси – щоб не випадало волосся.

Кажуть, цього дня вода у річці цілюща. Отож і купалися у ній люди.

На Маковія українки здавна пекли паляниці, варили вареники.

За давніми переказами, у Києві на Маковія сходилися й з'їжджалися люди на Дніпро святити воду (Нар. календар).

4. Дібрати до тексту заголовки, обґрунтувати його вибір. Пояснити, чому використано складнопідрядні речення? Яка роль у тексті відокремлених членів речення?

Український рушник пройшов крізь віки і нині символізує чистоту почуттів, глибину безмежної любові до своїх дітей, до всіх, хто не черствіє душою, він щедро простелений близьким і далеким друзям, гостям.

У кожній родині, де підростала дівчина, скриня мала повнитися рушниками. Їх дбайливо оберігали, ними, в кращому розумінні цього слова, хизувалися – гостям і сусідам неодмінно показували посаг, виготовлений дівчиною на виданні. «Дати рушники» – традиційно означало згодитися на шлюб і готуватися до весілля.

Найбільше обрядових сюжетів, пов'язаних із рушником, збереглося у весільному церемоніалі.

Рушники подавали і брали, коли йшли у свати, пов'язували молодих, прикрашали гілце на дівич-вечорі, на рушничок ставали (З газети).

5. Назвати в тексті другорядні члени речення. Як вони допомогли автору передати головну думку? Дібрати свої означення і додатки до слів *батьківщина, слова, мова*. Якою частиною мови вони виражені?

Кожне слово рідної мови має своє обличчя, як у квітки, у нього свій неповторний аромат і відтінок барви, – а цих відтінків кожна барва має тисячі.

Любов до Батьківщини неможлива без любові до рідного слова. Тільки той може осягти своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки й пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як коліскою, як добрим ім'ям своєї родини. Людина, яка не любить мови рідної матері, якій нічого не промовляє рідне слово, – це людина без роду й племені (В. Сухомлинський).

6. Прочитати текст, визначити стиль і тип мовлення. Продовжити висловлювання, використавши різні за синтаксичною будовою речення. Які речення Ви використали? Чому?

Мова – одне з чудес, за допомогою якого люди передають найтонші відтінки думок і почуттів. Вона віддзеркалює душу народу, його історію. Збагнути таємницю мови, прочитати історію слів, а звідси – предметів та явищ, може тільки той, хто знає мову.

А щоб знати мову, вправно користуватися рідним словом ...

Лінгвістичною основою комунікативної компетентності учнів є також знання орфографічних та пунктуаційних норм, що дають змогу реалізувати задекларовану Державним стандартом орієнтацію на такі види мовленнєвої діяльності, як читання і письмо.

Отже, мовний компонент комунікативної компетентності передбачає поетапне засвоєння учнями основної школи знань усіх рівнів української мови, особливо її граматики, як морфології (частини мови, граматичні форми, граматичні значення слів, їх комунікативна роль), так і синтаксису (словосполучення, речення, синтаксичне ціле, їх ознаки та комунікативні особливості), та вироблення вмінь доречно використовувати їх під час побудови стилістично диференційованих текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Біляєв, О. М. Лінгводидактика рідної мови : навчально-методичний посібник / О. М. Біляєв. – К. : Генеза, 2005. – 180 с.
2. Козачук, Г. О. Підвищення грамотності учнів : навчально-методичний посібник / Г. О. Козачук. – К. : Вища школа, 1982. – 288 с.
3. Мамчур, Л. І. Теорія і практика формування комунікативної компетентності учнів основної школи на уроках української мови : навчально-методичний посібник / Л. І. Мамчур. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – 243 с.
4. Мацько, Л. І. Українська мова в освітньому просторі : навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» / Любов Мацько. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 31–33.
5. Пентилюк, М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : збірник статей / М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2012. – 256 с.
6. Срезневский, И. Об обучении родного языка и особенно в детском возрасте / И. Срезневский. – М. : Красан, 2010. – 120 с.
7. Сухомлинський, В. О. Слово рідної мови / В. О. Сухомлинський // Українська мова і література в школі. – 1989. – № 1. – С. 3–9.

Стаття надійшла 15.09.2016 року

УДК 371.134:811(07)

Катерина Маслюк

(Умань, Україна)

e-mail: katywa89@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТІСНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті з урахуванням різних типів самовизначення: особистісного, ціннісного, життєвого, сенсожиттєвого, культурного, морального, соціокультурного, професійного, – з'ясовано особливості актуальної для студентів-філологів проблеми самовизначення. Автор стверджує, що на етапі професійної підготовки майбутнього вчителя-словесника необхідно враховувати культуру як один із механізмів, що забезпечує професійне самовизначення.

Ключові слова: самовизначення, особистість, індивід, самопізнання, організація самосвідомості, особистісне самовизначення, культура, культура особистісного